

דל"ת פתוחה – תקציר מנהלים

אסתר לוינסון / פברואר 2011

1. מבוא

1.1 רקע ומטרת העבודה

בישראל חיים כ- 116,100 יהודים ממוצא אתיופי, מהם 77,400 נולדו באתיופיה ו- 38,700 נולדו בישראל (למ"ס 2010). אוכלוסיית העולים מאתיופיה בגיל 17 עד 64 מונה 65,134 נפש. בסקר שנערך בקרב עולי אתיופיה בשמונה ערים נמצא כי בקהילות הותיקות, 60% מהגברים מסוגלים להבין ולשוחח שיחה קלה בעברית, לעומת 36% מהגברים בקהילות החדשות יחסית (קינג, אפרתי ונצר 2003). שיעור הגברים בקהילות הותיקות, המסוגלים לכתוב ולקרוא מכתב פשוט בעברית אינו עולה על 45%. החולשה של העולים בתחום השפה מהווה מכשול להשתלבותם בתחום התעסוקה ולכן דל"ת פתוחה נועדה להנחיל לעולים את השפה העברית והשלמת השכלה.

תוכנית "דל"ת פתוחה" מיועדת לאוכלוסיית העולים מאתיופיה ומקווקז, בני 20 עד 45, במטרה לקדם את השתלבותם בתעסוקה, על-ידי רצף של למידה, הכנה לעבודה וקידום עובדים באמצעות לימודים (מקור: תב"ת, תוכנית עבודה לשנת 2008). התוכנית לוותה בהערכה מעצבת, שמטרתה להציע שיפורים בביצוע תוך כדי פעילותה. מסמך זה מציג את סיכום ממצאי ההערכה.

1.2 כלים ושיטות

שאלון ללומדים - נדגמו 9 כיתות והלומדים בהן רואיינו פנים-אל-פנים ומלאו שאלונים ובהם פרטים אישיים ושאלות על ניסיון תעסוקתי, השכלה, הפנייה ללימודים ב"דל"ת פתוחה", שביעות רצון מהתוכנית ועוד.

ראיונות - בכל מקום בו נדגמו הכיתות נערך ראיון עם המורה ועם רכזת ההשכלה המקומית. **שאלון למורות** – במסגרת המחקר הופצו שני שאלונים: משרד החינוך הפיץ שאלונים בקרב המורות בסוף השנה ובו שאלות על הכיתות, רמת הידע של הלומדים, מקצועות הלימוד ועוד. שאלון שני הופץ למורות במסגרת המעקב אחרי הטמעת התוכנית. **השתתפות בישיבות** – השתתפות בישיבות צוות היגוי וצוותים אחרים הקשורים לתוכנית.

2. מסלולי התוכנית

דל"ת פתוחה נועדה לפעול בשלושה מסלולים:

- כיתות אינטנסיביות בהן הלימודים התקיימו 5 ימים בשבוע.
- כיתות רגילות בהן התקיימו הלימודים פעמיים בשבוע.
- "עבודה בעברית" – כיתות במקומות העבודה.

3. תפוקות מאפייני הלומדים

מספר כיתות – תוכננו 10 כיתות אינטנסיביות, 19 כיתות רגילות ו- 11 כיתות "עבודה בעברית". בפועל בוצעו 2 כיתות אינטנסיביות, 31 כיתות רגילות ו- 6 כיתות "עבודה בעברית".

מספר משתתפים ומוצא - בהנחה ש-55% מהעולים הבוגרים אינם יכולים לקרוא ולכתוב מכתב פשוט, הרי שהפוטנציאל של התוכניות הוא כ- 42,570 אנשים הזקוקים לחיזוק בשפה העברית. אוכלוסיית היעד של התוכנית הייתה 800 אנשים. בפועל נרשמו אליה 637, שמהווים 80% מאוכלוסיית היעד. 91.5% מהמשתתפים היו מקרב עולי אתיופיה וקווקז.

קבוצת גיל מרכזית - 44.3% מהמשתתפים הם בני 30 עד 39 ו- 37.4% מהמשתתפים בקבוצת הגיל 40 עד 49.

מגדר - 62.7% מהלומדים היו נשים.

מצב משפחתי - 76.9% מהלומדים נשואים, 13.1% גרושים, 3% אלמנים, 0.5% פרודים ו- 6.9% רווקים.

ותק בארץ - הוותק הממוצע בארץ הוא 10.1 שנים.

לימודים בעבר - לימודים בעבר - 35% לא למדו כלל. 66% סיימו אולפן א'.

עבודה בשנת 2008 - 73% מהמרוואיינים עבדו, כולם בעיסוקם שאינם מחייבים הכשרה כלל, או שהם מחייבים הכשרה קצרה.

סיבה לחוסר השתלבות בשוק העבודה - 55% מהאנשים שלא עבדו נימקו זאת במצב הבריאות (מגבלה בריאותית, מחלה). שאר האנשים לא עובדים בגלל הצורך לטפל בילדים, או שאין עבודה, פיטורין, סגירת מפעל וכו'.

4. סיבות ללימודים בדלת פתוחה

עבודה – 37% מהלומדים תלו את לימודיהם בעבודה. רוצים למצוא עבודה, להתקדם בעבודה, לממש את הפוטנציאל שלהם בעבודה ("יעד מתי אני אטפל בסבתות"), להשתלב בקורס הכשרה מקצועית וכו'.

ביטחון עצמי - 20% רוצים להגביר את ביטחונם העצמי ולשלוט על חייהם, לדבר עם אנשים ולהסתדר בחיי היום יום, לקרוא עיתון.

ללמוד – 16% מהמרוואיינים רצו ללמוד עברית, או לחזק את הכתיבה, ללמוד חשבון וללמוד באופן כללי.

חברה - 12% רוצים להשתלב בחברה ו/או להיות ישראלים.

ילדים ונכדים – 9% לומדים בגלל הילדים: ללמד את הילדים, להבין אסיפות הורים, לקרוא סיפור לנכד וכו'.

אחר – 6% מהמרוואיינים באו ללימודים כי המעסיק שלח אותם, או כדי להפיג את בדידותם.

5. תוצאות והצלחות

התמדה

אחד ממדדי ההצלחה שקבעה התוכנית היה התמדה של 80% מהלומדים. 78% מהמשתתפים בכיתות האינטנסיביות סיימו את הלימודים. אין דיווח על נושרים בכיתות הרגילות ובכיתות

"עבודה בעברית", אולם המורות דיווחו בראיונות על נשירת לומדים ואף על כיתות שהתפרקו כליל.

עמידה במבחנים

מדד הצלחה נוסף היה עמידה במבחנים: 80% מתלמידי הכיתות להשלמת השכלה יסוד. למעשה רוב המשתתפים למדו בכיתות ברמת טרום-יסוד בהן יש מבחנים פנימיים ולא מבחנים חיצוניים. אין נתונים על הציונים של הלומדים.

המשך הלימודים

מדד ההצלחה היה ש - 30% מהמסיימים את מסלול הלימודים ימשיכו ללמוד. לא נערך מעקב אחרי המשתתפים ולא ידוע כמה מהם המשיכו ללמוד. עם זאת, בראיונות בכיתות שנדגמו ציינו 45% מהמרוואיינים שהם מתכוונים להמשיך. חלק ציינו שהם רוצים ללמוד עברית, חשבון ומחשבים וחלק לא פירטו את תחום הלימודים הרצוי.

השמה בעבודה

מדד ההצלחה היה ש - 20% מהלומדים שאינם עובדים יעבדו במשרה מלאה ו - 30% יעבדו במשרה חלקית. לא נערך מעקב אחרי המשתתפים ולא ידוע כמה מהם השתלבו בעבודה. בראיונות שנערכו בכיתות שנדגמו ציינו 45% מהמרוואיינים שאחרי הלימודים הם רוצים לפנות להכשרה מקצועית, או לאבחון, או לחזור ללשכת העבודה או לעבוד.

קידום בעבודה

מדד ההצלחה היה ש - 5% מהעובדים יקודמו בשכר ו/או בתפקיד במקום העבודה. לא נערך מעקב אחרי המשתתפים ולא ידוע כמה מהם קודמו. בראיונות שנערכו בכיתות המדגם ציינו חלק מהמשתתפים שהם מרגישים טוב יותר בעבודה, מכיוון שהממונים מטילים עליהם משימות הכרוכות בקריאה וכתובה.

נושאי לימוד רצויים והפקת תועלת מהקורס

בכיתות שנדגמו אמרו 69% מהמרוואיינים שהם רצו ללמוד עברית. חלק ציינו "עברית" באופן כללי וחלק פירטו: לכתוב, לדבר, לקרוא ולכתוב או לשפר את הידע שלהם. 8% רצו ללמוד עברית וחשבון. 13% רצו ללמוד מחשבים והשאר ציינו סיבות אחרות כמו השלמת 12 שנות לימוד וחיפוש עבודה.

89% מהמרוואיינים אמרו שהם למדו בקורס את מה שרצו ללמוד. כולם למדו דברים חדשים שלא ידעו קודם:

52% למדו דברים חדשים בעברית – אוצר מלים, דקדוק וקריאה.

17% למדו על העם והמדינה – בחירות, היסטוריה, על ירושלים ומדינת ישראל.

31% למדו נושאים אחרים שונים – חוקים וזכויות עבודה, מילוי טפסים, מחשב וחשבון.

שביעות רצון

המרואיינים התבקשו להעריך את שביעות רצונם ממרכיבים שונים בחוויית הלימודים, בסולם מ – 1 ("בכלל לא מרוצה") עד 4 ("מרוצה מאוד"). רוב המרואיינים היו מרוצים מכל המרכיבים ובמיוחד מהיחס של המורה. חלק מהמרואיינים שלא היו שבעי רצון ממספר השעות הדגישו כי הם רוצים יותר שעות לימודים בשבוע.

הטמעת התוכנית

חשיפת התוכנית – המורות נחשפו לתוכנית ביום העיון השנתי של האגף לחינוך מבוגרים, הנערך לרגל פתיחת שנת הלימודים.

השתלמות וסדנא - התקיים יום השתלמות וסדנא במט"ח ב – 8 במארכ 2009 בו נטלו חלק 70 מורות מכל רחבי הארץ. בשנת הלימודים תש"ע התקיימה השתלמות אחת בנושא הוראת "דל"ת פתוחה" בכל מחוז. בהשתלמויות נטלו חלק כ – 70 מורות.

הדרכה – עקב צמצומים בתקציב יש היום פחות מדריכות מחוזיות מאשר בעבר והמדריכות שונתרו נושאות בעומס גדול יותר. האגף לחינוך מבוגרים מינה מדריכה ארצית לתוכנית שלרשותה עומדים יומיים בשבוע לצורך ההדרכה. בנוסף ל"דל"ת פתוחה" יש לה משימות הדרכה נוספות במחוז הצפון. כמו כן יש 3 מדריכות מחוזיות לכל אחת מהן מוקצב יום בשבוע לצורך הדרכה.

6. סיכום והמלצות

תוכנית דלת פתוחה התייחסה לתפוקות ולתוצאות אך היא לא התייחסה לגיוס המועמדים ולגורם האחראי לבדיקת התוצאות ולהטמעתה של התוכנית במערך חינוך מבוגרים בישראל. הפיזור הרב של עולי אתיופיה היה בעוכריה של התוכנית ויצר קשיים בשיווקה ובגיוס המועמדים. למרות הפיזור של האוכלוסייה החלו ללמוד 637 אנשים שהיוו 80% ממספר המשתתפים המתוכנן.

91.6% מהמשתתפים בתוכנית היו עולים מאתיופיה וקווקז, כלומר, אוכלוסיית היעד של התוכנית. 44.3% מהמשתתפים היו בני 30 – 39, שהם בעלי סיכויים טובים להיקלט בשוק העבודה ויש בפניהם 30 – 35 שנות עבודה. אולם רק 37% מהמשתתפים הגיעו ללימודים עקב רצונם לשפר את מעמדם בשוק העבודה. 63% מהמשתתפים הגיעו לתוכנית בגלל מניעים משפחתיים וחברתיים ולא חשו מחויבים להתמיד ולסיים את הלימודים.

הפעלת התוכנית דרשה מעורבות של גופים רבים ותיאום ביניהם. כתוצאה מכך נפתחו חלק מהכיתות מאוחר והלימודים התפצלו על פני שתי שנות לימוד, תוך כדי פגיעה ברצף הלימודי ובאפקטיביות הלימודים.

במסלול הרגיל נפתחו כיתות שפעלו פעם-פעמיים בשבוע. הכיתות היו הטרוגניות, המשתתפים לא התמידו בלימודים והרבו בחיסורים והיעדרויות, המורות נאלצו לקבל לכיתה תלמידים חדשים באמצע השנה כדי לעבות את הכיתות. בעיות אלה יצרו קשיים בתכנון הלימודים והמורות "תפרו" תוכניות לימודים פרטניות שהשתנו במשך השנה, תוך כדי שינוי יעדי הלימודים.

מסלול "עבודה בעברית" מציג אתגרים בפני מקומות העבודה שצריכים לשחרר את העובדים ללימודים ולשבץ אותם במשמרות תוך כדי התחשבות בשעות הלימודים. ניתן לזהות מפעלים בהם הצליחו המשתתפים להתמיד בתוכנית ולהפיק תועלת בעבודה: מפעלים יציבים, שהביעו הסכמה להתחייבות לתוכנית והיו נכונים להשקיע מאמץ בעובדים ובקידומם. במפעלים שהיו בעלי מאפיינים שונים הכיתות התפרקו.

התוכנית הוסיפה חומרי לימוד ייחודיים לאוכלוסייה מעוטת השכלה וגם הצליחה להוכיח כי ניתן להשתמש במחשב כאמצעי הוראה לאוכלוסייה זו. למרות שבירת המחסום בתחום המחשב, לא הייתה אפשרות להשתמש בו לצרכי הוראה בגלל היעדר תשתיות מתאימות באתרי הלימוד.

רוב המורות בכיתות המבוגרים סבורות שהתעסוקה היא תחום חשוב להוראה, אך הן לא עוסקות בכך ומומלץ לבחון את הסיבות.

אחת מתוצאות התוכנית היא פיתוח של שני מודלים להוראה בקרב עולי אתיופיה, כדי לקדם את האוריינות של מבוגרים מעוטי השכלה בקבוצה זו.

המלצות

- להשתמש בבסיס הנתונים הממוחשב גם בתוכניות עתידיות.
- להגדיר את השותפים בתוכנית, תפקידם והאחריות שלהם בתכנון, ביצוע, מעקב ומדידות של תפוקות ותוצאות. תוכנית "דלת פתוחה" מדדה תפוקות אך אף גורם לא לקח על עצמו את המעקב ומדידת התוצאות.
- לפתוח כיתות באתרי למידה שיש בהם ציוד הולם, כולל מחשבים.
- מיון המועמדים צריך לכלול גם את מטרותיהם וציפיותיהם מהתוכנית ומחויבותם להתמיד בלימודים ולהשלים אותם.
- להימנע מקבלת תלמידים חדשים שבועיים לאחר תחילת הלימודים.
- להדיח משתתפים שנעדרים מהתוכנית זמן רב, דבר שגורם לעיכוב של הכיתה ולקשיים בהוראה.
- להתחיל את הלימודים אחרי החגים ולשמור על רצף עד סוף השנה. אין לפצל את הלימודים על פני שתי שנות לימוד.